

УДК 930.253:[821.161.2+94(477)]

Л. В. ЛЮБАРСЬКА*

**ЖИТТЯ, РІВНОЗНАЧНЕ ЧИНУ
(ДО 110-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ ОЛЕНИ ТЕЛІГИ)**

“Звичайно, – життя одне, а творчість – друге,
але для мене незрозуміло, як можна виголошувати
якісь ідеї і не служити їм?”

Олена Теліга

Публікується фотодобірка з фондів Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г. С. Пшеничного, присвячена 110-річчю від дня народження української поетеси Олени Теліги.

Ключові слова. О. І. Теліга; ОУН; альманах “Літаври”; “Празька школа”; арешт; фотографії; родинні альбоми; ЦДКФФА України імені Г. С. Пшеничного.

21 липня українство відзначило 110 років від дня народження української поетеси, культурного й громадського діяча Олени Іванівни Теліги.

Народилася в Росії, довший час проживала у Чехословаччині й Польщі з нетривалими мандрівками в Україну, врешті остаточно 1941-го року повернулася до Києва. Так географічно замкнулася від початку нею встановлена для себе тотожність між тим, як треба і як є, ідеєю і втіленням, умоглядним принципом і чином, словом і відповідністю дії, власного “я” і чину як продовження себе і саме в такій цілості розуміння доцільності існування. Цей моральний максималізм, сувора чесність насамперед із собою, визначили її самість, життя, писання і смерть як викінчену єдність неподільної натури.

Олена Шовгенівна (Теліга) –
українська поетеса.
Чехословаччина, 20-і рр. ХХ ст.
ЦДКФФА України
ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. П-5140.

* Любарська Людмила Валентинівна – провідний науковий співробітник сектора публікації документів Центрального державного кінофотофоноархіву України імені Г. С. Пшеничного.

Ідейно й світоглядно сформована особистість, О. Теліга стала членом ОУН і відразу почала опікуватися гуманітарною складовою цілокупної мети – творення сучасної нації. Окрім іншого, вона стає головою київського відділення Спілки українських письменників, редагує літературно-мистецький альманах “Літаври” як додаток до газети “Українське Слово”, довкола яких згуртовується чимале коло інтелігенції; і вперше у 1941 р. в Києві відкрито лунають розмови про державність, з’являється національна символіка, в церквах правиться українською мовою. А сам часопис виходить накладом 50 тис. примірників й поширюється далеко за межами столиці.

Творчість поетеси припала якраз на період між двома війнами, відзначений особливим напруженням межової ситуації екзистенційного особистісного вибору, вибору світоглядного й політичного, від якого, здавалося, гостро залежить “бути чи не бути” людині, народу, державі. О. Теліга входила до поетичного угруповання “Празької школи”, ідейно-естетична платформа якого була значно детермінована конкретикою потреб часу, простором актуальних суто українських і загальноєвропейських соціокультурних, політичних та філософських ідей. Такий, ширший, а не суто мистецький фундамент покликав соціо-літературне колективне функціонування “пражан” – об’єднання індивідуально осібних художніх практик. Цю спільність визначив передусім історіософізм, як особливий тип філософського, культурологічного, художнього мислення зі своєю давньою інтелектуальною традицією. Він мав цілком конкретний вияв у пропозиції цілісної й рухомої в своїй тягlostі картини надчасової національної історії, іншими словами – українського проекту як довершеного замислу.

Олені Телізі завершити роботу завадив той самий моральний імператив, вкотре потвердивши цільність її особистості. Попереджена про арешт, поетеса вирішила не залишати Київ. Її з чоловіком Михайлом Телігою та іншими товаришами стратили у двадцятих числах лютого 1942-го року в Бабиному Яру. За переказами, в камері перед розстрілом О. Теліга залишила напис: “Тут сиділа і звідси йде на розстріл Олена Теліга”. Вгорі вивела стилізований під меч тризуб.

Тож коли лірична героїня її віршів “п’яна тим самим хмелем екстази, що всі одержимі духом”, а неоромантична стилістика писаних рядків набирає яскраво експресіоністичного забарвлення, на рівні світоглядному, в образній пластиці, загальній динамічності вислову, у поєднанні вітаїстичного струменя й екстатичної самопосягати “відчитуємо” багато самої авторки. І в цьому її винятковість – жінки, яка, словами Євгена Маланюка “...була якимось протестом проти сірости, безбарвности, нудоти життя... Це була людина, яка хотіла радості, і ще раз радості з королівськими значеннями цього слова”. А ще, як характеризував її Дмитро Донцов, – “Оригінальна в образах та ідеях, цілісна, як рідко хто інший, елегантна у формі своїх віршів, елегантна у своїй

статурі “прудконової Діяни” (“кругом пані” – казав Шевченко), горда в наставленні до життя – вона лишила нам взір справжньої панської поезії в найкращім значенні слова, поезії, позбавленої всього вульгарного, простацького. З’явилася вона, спалахнула – і згоріла на тяжкім та сірім, потім криваво-чорнім небі війни й революції, неначе блискуча звізда, лишаючи яскраве світло по собі...”.

Досить довго про поетів-“пражан” в Україні не згадували – немає Олени Теліги і в УРЕ, а поетичні збірки виходили лиш за кордоном і вже аж за часів незалежності тут. Залишились листи, спогади друзів і знайомих і безцінний масив фотографій різних часів. Якщо цікаво, у фондах ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного можна пересвідчитися: зовні вона майже не змінювалася, була висока, струнка і стрімка, рухлива у статиці, завжди елегантна, при капелюшку.

Окрім поодиноких знімків, до уваги дослідників – два її родинні альбоми, що містять 230 світлин 1919–1934 років: перший – 122 фотографії, датовані 1919–1933 рр., другий – 106 знімків, зроблених з 1927 до 1934 р. За рік після розстрілу Олени Теліги, 19 квітня 1943 р., вони потрапили у фотоархів Музею визвольної боротьби України в Празі, а вже по війні у два етапи опинилися в Києві. Пропонуємо вибране з великої колекції архівного зібрання.

Українська поетеса
О. І. Шовгеніва (Теліга).
Чехословаччина, 20-і рр.
XX ст.
ЦДКФФА України
ім. Г. С. Пшеничного,
од. обл. П-5138.

Група українських емігрантів на заняттях у школі українських танців В. Авраменка.
Справа наліво: М. Теліга, О. Шовгеніва (Теліга).
м. Падебради (Чехословаччина), 1925 р.
ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 0-193013.

Шовгеніва Олена –
студентка Українського Вищого
Педагогічного інституту
ім. М. Драгоманова.
м. Прага (Чехословаччина),
1925–1926 рр.
ЦДКФФА України
ім. Г. С. Пшеничного,
од. обл.0-193039.

Українська поетеса Олена Теліга з чоловіком Михайлом Телігою.
м. Падебради (Чехословаччина), 5 березня, 1929 р.
ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл. 0-204637.

Українська поетеса Олена Теліга на одній з варшавських вулиць.
м. Варшава (Польща), лютий 1930 р.
ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл.0-198010.

О. І. Теліга – українська поетеса.
с. Желязна Жондова (Польща),
5 травня 1932 р.
*ЦДКФФА України
ім. Г. С. Пшеничного,
од. обл.0-193042.*

О. І. Теліга – українська
поетеса.
с. Желязна Жондова
(Польща),
17 серпня 1932 р.
ЦДКФФА України
ім. Г. С. Пшеничного,
од. обл.2-153622.

Українська поетеса
Олена Теліга читає газету.
м. Варшава (Польща),
11 грудня 1932 р.
ЦДКФФА України
ім. Г. С. Пшеничного,
од. обл.2-153619.

Олена Іванівна Теліга –
українська поетеса.
с. Желязна Жондова (Польща),
червень–серпень 1933 р.
ЦДКФФА України
ім. Г. С. Пшеничного,
од. обл.2-153623.

Українська поетеса Олена Теліга з чоловіком Михайлом Телігою.
с. Желязна Жондова (Польща), літо 1933 р.
ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, од. обл.0-193043.

Українська поетеса
Олена Теліга.
с. Желязна Жондова
(Польща), літо 1933 р.
ЦДКФФА України
ім. Г. С. Пшеничного,
од. обл. 0-193058.

Українська поетеса
О. І. Теліга з батьком,
професором гідравліки,
гідрології та гідротехніки
І. П. Шовгеновим.
с. Влохи (Польща),
вересень 1933 р.
ЦДКФФА України
ім. Г. С. Пшеничного,
од. обл. 0-193056.

Українська поетеса О. І. Теліга
в гостях у батька. Ліворуч –
її брат С. І. Шовгенів.
с. Влохи (Польща), осінь 1933 р.
ЦДКФФА України
ім. Г. С. Пшеничного,
од. обл. 2-156394.

Українська поетеса Олена
Теліга у своїй кімнаті.
м. Варшава (Польща), 1937 р.
ЦДКФФА України
ім. Г. С. Пшеничного,
од. обл. П-9871.

О. І. Теліга – українська поетеса,
культурний і громадський діяч – у
потязі під час подорожі
з м. Кракова (Польща)
до м. Львова.
1941 р.
ЦДКФФА України
ім. Г. С. Пшеничного,
од. обл. П-5160.

The is published photo collection of the Central State Archives of Audio and Visual Documents of Ukraine named after H. S. Pshenychnyi, dedicated to the 110-th anniversary of Ukrainian poetess Olena Teliha.

Key words: O. I. Teliha; OUN; “Litavry” Almanac; “Prague School”; the arrest; the photography; the family albums; the Central State Archives of Audio and Visual Documents of Ukraine named after H. S. Pshenychnyi.